

Läraryrshandledning

Regeringsformen 50 år

Introduktion

I regeringsformens första paragraf står följande att läsa: ”All offentlig makt i Sverige utgår från folket och riksdagen är folkets främsta företrädare.”

Regeringsformen är den lag som utgör grunden för vår demokrati. Regeringsformen beskriver hur landet ska styras, vilka demokratiska rättigheter medborgarna har och hur den offentliga makten ska fördelas. I regeringsformen finns med andra ord spelreglerna för vår demokrati och vårt statsskick.

Om lärarhandledningen

I den här lärarhandledningen finns det elevuppgifter som på olika sätt berör regeringsformen. Tanken är att eleverna ska bekanta sig med regeringsformen genom att söka svar på uppgifterna i dess kapitel och paragrafer. Men även genom att göra enkla tolkningar för att förstå paragrafernas betydelse för statsskicket och demokratin. Tanken med elevuppgifterna är att de ska komplettera undervisningen i samhällskunskap. Uppgifterna finns även som separata, elevblad för utskrift, i ett eget dokument.

Koppling till skolans styrdokument

Ämnet samhällskunskap 1a1 – utdrag ur centralt innehåll (gymnasieskolan):

Demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå samt inom EU. Internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på

de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån olika demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter. Digitalisering och mediers innehåll samt nyhetsvärdering när det gäller frågor om demokrati och politik.

Ämnet samhällskunskap – utdrag ur centralt innehåll (årskurs 7–9):

- Sveriges politiska system med Europeiska unionen, riksdagen, regeringen, Sametinget, regioner och kommuner. Sveriges grundlagar.
- Var olika beslut fattas och exempel på hur besluten påverkar individer, grupper och samhället i stort. Individens och grupperns möjligheter att påverka den demokratiska processen.

Elevuppgifter

Samtliga uppgifter knyter an till regeringsformen, men med fokus på riksdagens och regeringens arbete. *Del 1: Regeringsformen – riksdagens och regeringens uppgifter* syftar till att eleverna ska lära sig mer om riksdagens och regeringens uppgifter. Svaren går att hitta i regeringsformen. Frågorna är relativt enkla och kräver korta svar. *Del 2: Regeringsformen och den representativa demokratin* fordrar mer fördjupande svar och där behöver eleverna analysera och dra slutsatser utifrån ett mer komplicerat källmaterial. I fokus står den representativa demokratin och kopplingen till grundlagen.

1. Regeringsformen – riksdagens och regeringens uppgifter

För att besvara uppgifterna söker man i 3, 5 och 6 kap. [regeringsformen](#).

1.

- Vem kan bli riksdagsledamot?
- Vem kan bli statschef i Sverige?
- Vem kan bli statsminister i Sverige?
- I vilket kapitel och i vilken paragraf står det hur en regering ska bildas?
- Beskriv med egna ord hur en regering bildas.
- Vad har vi för regering i Sverige just nu och vilka partier är i regeringsställning?

2.

För att besvara uppgifterna söker man i 9, 10 och 13 kap. [regeringsformen](#).

- Är det riksdagen eller regeringen som tar fram en budgetproposition?
- Är det riksdagen eller regeringen som beslutar om budgeten?
- En av riksdagens uppgifter är att arbeta med EU-frågor. Vad säger regeringsformen om riksdagens möjligheter att få information om och överlägga i frågor som rör EU-samarbetet?
- Ge några exempel på hur riksdagen kontrollerar regeringen.
- Har riksdagen någon gång röstat ja till en misstroendeförklaring?

f) Vad granskar Riksdagens ombudsmän (Justitieombudsmannen, JO)?

g) Vad gör Riksrevisionen?

h) Varför är det viktigt att makten granskas?

3.

Regeringen sökte medlemskap i Nato våren 2022. Ett år senare röstade en majoritet i riksdagen för ett Natomedlemskap. En del av beslutet handlade om att regeringen ska kunna begära militärt stöd av Nato.

- Hur stor andel av riksdagens ledamöter måste rösta ja för att ett sådant förslag ska gå igenom? Sök i 10 kap. 6 § och 8 § regeringsformen. [Här](#) kan du läsa mer om när riksdagen debatterade och fattade beslut om Sveriges medlemskap i Nato.
- Kan regeringen utan riksdagens medgivande fatta beslut om att skicka en svensk trupp för att hjälpa ett annat Natoland? Sök i 15 kap. § 16 regeringsformen.

2. Regeringsformen och den representativa demokratin

För att besvara uppgifterna söker man i regeringsformen, på riksdagens webbplats och gör egna sökningar på internet.

1.

Sverige är en representativ demokrati. Vad betyder det?

2.

Läs 1 kap. 1, 2, 4 och 6 §§ regeringsformen och förklara med egna ord hur vårt statskick fungerar. Ta med följande begrepp i din förklaring: påverka, demokrati, val, folkvald, parlamentarism och EU.

3.

Studera 1 kap. 1 och 2 §§ regeringsformen närmare. Tycker du att inledningen ger en bra beskrivning av hur demokratin bör fungera? Saknar du något i regeringsformen, eller ser du något i den som skulle kunna förbättras?

4.

I 1 kap. 10 § regeringsformen står det att Sverige är medlem i Europeiska unionen. EU-samarbetet påverkar i hög grad den svenska lagstiftningen. Måste Sverige genomföra en lag som EU-länderna gemensamt fattat beslut om i EU:s ministerråd, även om Sverige röstat emot lagen? Se 10 kap. 6 § regeringsformen.

5.

Grundlagskommittén är en grupp som består av ledamöter från alla riksdagspartier och

som fått till uppgift att se över grundlagarna. Grundlagskommittén föreslår att det ska bli svårare att ändra de svenska grundlagarna. Precis som i dag ska det krävas två riksdagsbeslut med ett riksdagsval emellan för att ändra en grundlag. Det nya är att minst hälften måste rösta ja i det första beslutet, medan det andra beslutet kräver två tredjedels majoritet (kvalificerad majoritet). I dag gäller enkel majoritet och det finns inga krav på att ett visst antal ledamöter ska vara närvarande. Här kan du läsa mer: [Grundlagskommitténs betänkande](#).

- Varför tror du att kommittén vill att det ska krävas kvalificerad majoritet för att ändra grundlagen?
- Vilka för- och nackdelar finns det med förslaget?
- Resonera om vilka tänkbara konsekvenser förslaget kan få för svensk demokrati.
- Grundlagarna är viktiga för att upprätthålla demokratin och våra fri- och rättigheterna. Grundlagskommitténs förslag är ett sätt att stärka skyddet för demokratin. Men behövs det fler åtgärder för att säkerställa att demokratin inte kan monteras ned? Bör exempelvis Sverige som andra länder ha en författningsdomstol som ser till att nya lagar inte bryter mot grundlagen? Diskutera. Skriv sedan ned argument för och mot en ytterligare förstärkning av våra grundlagar.

6.

Regeringen lämnade den 9 mars 2023 en proposition, där man föreslår en rad åtgärder

som syftar till förbättra stödet till barn som misstänks för brott. Brottsutredningar som rör barn ska både blir mer effektiva och rättssäkra är ett av flera förslag i propositionen.

stöd när eleverna arbetar med elevuppgifterna. För mer information om grundlagarna, följ länken [Grundlagarna](#).

- a) Varför vill regeringen införa lagen?

Ta reda på mer genom att se riksdagsdebatten på webb-tv, [debatt och beslut](#).

Sök även på internet efter artiklar, kommentarer och liknande för att undersöka hur den nya lagen har mottagits.

- b) Vad är Lagrådet och vad är deras uppgift?

Läs mer om Lagrådet i kap. 8 § 20 regeringsformen. Sök även information på Lagrådets webbsida, [www.lagradet.se](#).

- c) Varför måste regeringen lämna en lagrådsremiss (utkast till en lag) till Lagrådet innan de skickar en proposition till riksdagen?

- d) Vilka synpunkter har Lagrådet fört fram mot regeringens proposition? Se [Lagrådets yttrande](#) angående propositionen Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott

- e) Resonera om hur lagen kan påverka individer, grupper och hela samhället. Diskutera därefter i helklass.

Tips på fördjupningsmaterial

Riksdagen har flera studiematerial att [beställa eller ladda ned](#). Vi rekommenderar följande tre studiehäften: [Riksdagen i samhället](#), [Demokratin i samhället](#) och [Riksdagen – en kort vägledning](#). Använd någon av dessa för att komplettera undervisningen i samhällskunskap. De kan även fungera som

Omslagsbilden

REGERINGSKONSELJ PÅ SLOTTET. Liksom under Oxenstiernas dagar fattar svenska regeringar sina beslut kollektivt, fram till RF 1974 trädde i kraft fattades besluten vid konseljer med kunglig medverkan. På bilden syns den sista konseljen av detta slag, med regeringen Palme och Carl XVI Gustaf.

Foto: Janerik Henriksson/SCANPIX